

УДОСКОНАЛЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ ТУРИЗМУ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

А. П. Конох

Запорізький національний університет

Постановка проблеми. Зважаючи на місце та роль туризму в житті суспільства, держава згідно із Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про туризм», проголошує туризм одним із пріоритетних напрямків розвитку економіки та культури і створює умови для туристичної діяльності. Подальший динамічний розвиток туризму зумовлює необхідність удосконалення якості підготовки кадрів, забезпечення галузі туризму фахівцями, які відповідали б міжнародним стандартам, тому формування змісту згідно з вимогами освіти є важливою науковою проблемою професійної підготовки спеціалістів для сфери туризму.

Одним із вагомих елементів системи освітнього процесу професійної підготовки студентів у вищих навчальних закладах є методи навчання.

Метод навчання визначається нами як спосіб досягнення навчальної мети, системи цілеспрямованих, послідовних, взаємопов'язаних дій викладачів і студентів, які забезпечують якісне засвоєння змісту професійної освіти.

Методи навчання багатofункціональні. У нашому дослідженні вони виконували мотиваційну, навчальну, розвивальну, виховну, організаційну та оздоровчу функції реалізувались через сукупність прийомів, кожний із яких є окремою дією, яка утворює спосіб досягнення окремої мети, що входить до системи діяльності, спрямованої на досягнення власної мети.

Отже, метод навчання студентів — це стратегічна категорія навчання, прийом — його тактичний вияв. Сукупність прийомів і становить конкретну тактичну систему, яка веде до досягнення стратегічної мети навчання [1, с. 141]. Так, лекція викладача (як розповідь) може включати постановку запитань, порівняння, узагальнення, наведення прикладів, ілюстрування тощо. Інколи функцію прийому в реалізації методу може виконувати інший метод, роль якого в цьому випадку допоміжна. Наприклад, пояснюючи спосіб дій на туристичному маршруті, викладач може використати як допоміжні прийоми елементи бесіди, практичні вправи студентів.

Важливе місце як в сучасній середній, так і вищій школі займає проблема оновлення мето-

дів навчання. Вона є актуальною, тому що її вирішення забезпечує оптимізацію навчально-виховного процесу під час професійної підготовки студентів взагалі, а майбутніх фахівців із спортивно-оздоровчого туризму зокрема. Сьогодні список оновлених методів поповнився групою інтерактивних методів.

Виходячи з вищезазначеного, **метою нашої статті** є розкриття сутності інтерактивних методів навчання студентів, які спрямовувались на удосконалення освітнього процесу в Запорізькому національному університеті на факультеті фізичного виховання.

Виклад основного матеріалу. У ході формуючого експерименту нами відбиралися як загальнопрактичні методи за джерелами здобуття знань (словесні, наочні, практичні), так і за характером пізнавальної самостійності: репродуктивні, пошукові, дослідницькі, проблемного викладання, метод проектів, мозкова атака, навчальний діалог, моделювання ситуації за заданим алгоритмом та ін. Ці методи ми відносили до нових інтерактивних.

Відбір нових методів та їх перевага зумовлювалися такими чинниками: докорінною зміною цілей вищої освіти за спеціалізацією спортивно-оздоровчого туризму; вимогами соціального замовлення, що на перше місце ставить культурне та духовне зростання студентів; особистісно-орієнтованим навчанням, спрямованим на суб'єктивну діяльність студентів; розвиваючим навчанням, котре не обмежується лише знаннями, а включає також інформаційний (знання, вміння і навички виступають як об'єкти засвоєння) і діяльнісний (постійна взаємодія студента з предметом; знання, вміння і навички розглядаються як спосіб діяльності, спрямований на розвиток особистості) компоненти.

Отже, ми прогнозували, щоб ефективно функціонував освітній процес на факультеті фізичного виховання з спеціалізацією спортивно-оздоровчий туризм, необхідно впроваджувати разом із традиційними й інноваційні методи навчання — активні та інтерактивні засновані як на діалогових, так і на монологічних формах процесу пізнання в професійній освіті.

Ось чому використання нами інтерактивних методів передбачало організацію навчального процесу студентів в інтерактивному режимі, який залежав від навчального простору аудиторії та змісту діалогу.

Безумовно, щоб діалогова форма взаємодії студентів давала можливість вирішувати висунуті питання спільно, необхідно змінити їх розташування, що орієнтовано на спілкування віч-на-віч.

Другим важливим аспектом інтерактивного навчання є зміст діалогу.

Відомо, щоб максимально забезпечити умови для вільного обміну думками, необхідно вирішувати не лише освітні завдання, але й підтримувати членів групи в спільній праці.

Тому об'єднання студентів у діалогові групи можна організовувати по-різному: «за бажанням» та за «дуальністю».

Перший вид об'єднання враховував міжособистісні зв'язки, другий — дуалізував (доповнював) «слабких» студентів сильними та терплячими. Частіше всього в першому виді об'єднувалися студенти, однакові за інтелектуальним і фізичним розвитком.

Під час формування груп інтерактивного навчання брався до уваги також і зміст визначеного завдання, тому в групі об'єднували студентів як із однаковими, так і з протилежними поглядами, що робило обговорення проблеми цікавим, живим, оптимістичним.

Певне місце серед інтерактивних методів займає метод дидактичних дискусій. Вони частіше пов'язані з поясненням нового навчального матеріалу в лекції, в груповій дискусії, за круглим столом; при мозковому штурмі; загальній дискусії; метаплані. Серед цих видів ми виділяли «мозкову атаку» та розглядали її як метод вирішення невідкладних завдань за мінімальний час. Це вимагало від студентів викласти найбільшу кількість ідей за короткий час, обговорити та здійснити їх селекцію.

Метод «мозкової атаки» використовувався викладачами для розвитку творчих здібностей студентів під час обговорення маршрутів спортивно-оздоровчого походу; змісту різних змагань, свят під час походу; розробки етапів походу, відбору знаряддя, оздоровчих технологій, пошуку найбільш ефективного вирішення проблеми на маршруті.

При цьому прагнули до того, щоб було багато найрізноманітніших ідей, які б граничили б навіть з неправдоподібними, фантастичними.

Для того, щоб студенти вільно висловлювали свої думки та нестандартні ідеї, створювалися умови, що забезпечували ефективність «мозкової атаки»: максимально зацікавлювали всіх учасни-

ків у досягненні результатів; чітко додержувались правил мозкової атаки; віддавали абсолютне верховенство керівнику в організації роботи.

Головні принципи мозкової атаки не критикувати, а висловлювати різноманітні думки без страху, що вони будуть недоречними; стимулювати будь-яку ініціативу; прагнути до найбільшої кількості ідей; змінювати, комбінувати, покращувати ідеї, що пропонують студенти.

Окрім діалогових методів, викладачі використовували й монологічні методи, назви яких походять від слова «монолог». Монолог розглядається О.Я. Савченко як різновид усного мовлення, який характеризується розгорнутим висловлюванням однієї особи, не розрахованим на словесну реакцію слухачів [2, с.359]. Монологічні методи тлумачаться нами як усний виклад знань студентом у вигляді його розповіді з різних тем, які стосуються формування фізичної культури школярів засобами спортивно-оздоровчого туризму. Це також лекція, опис, пояснення, доповнення, коментар та ін.

Завдяки цьому методу, кожний студент, що ретельно вивчив тему за навчальною програмою самостійно, мав право прочитати лекцію замість викладача або фрагментарно зробити доповнення до лекції викладача. Таким чином, за роки навчання в університеті, всі студенти проводили лекції. Це готувало їх до викладацької діяльності як в загальноосвітніх школах, так і в педагогічних коледжах і вищому навчальному закладі.

Одним із ефективних методів оптимізації освітнього процесу є розвиток дослідної діяльності серед студентів на факультеті фізичного виховання зі спеціалізацією спортивно-оздоровчого туризму.

Дослідна робота сприяє кращому розумінню реальності розвитку вищезазначеного виду туризму, існуючих тенденцій у ньому, перспектив на майбутнє, постійній адаптації змісту підготовки та зближенню між системою освіти, туристичними зв'язками та ринком туризму.

Саме тому, до експериментальної діяльності студенти 1—5 курсів залучались поступово, спочатку під час практичних та семінарських занять в аудиторіях при розгляданні тем, що вимагали моделювання, проектування, прогнозування, а потім під час проходження практики. Наприклад, вивчення таких дисциплін, як гігієна загальна, гігієна фізичного виховання та спорту, основи здорового харчування та екології, лікувальна фізична культура, безпека життєдіяльності, туризм з методикою викладання та інші дисципліни вимагають реальних, глибоких знань та стійких умінь і навичок.

Стверджуємо, що такий конгломерат як операційно-технічна сфера професійної компетентності майбутніх фахівців може бути сформований лише в процесі самостійного здобуття студентом теоретичних знань та апробованні їх на практиці.

Однією із форм самостійного навчання студентів під час їхньої дослідно-експериментальної діяльності ми вважаємо проектування та побудову моделей за різними темами, як-от: «здоровий спосіб життя», «використання гігієнічних засобів в оздоровленні учнів (фізкультурно-масовій роботі); «комплексний вплив фізичних вправ різних видів на стан здоров'я учнів»; «змішане харчування»; «харчовий раціон учнів упродовж дня (тижня)»; «лікувально-профілактичні заходи при порушенні постави»; «безпека життєдіяльності учнів на вулиці (у природі, вдома)»; «оздоровчий вплив туризму на організм людини» тощо.

За допомогою моделювання студенти краще досліджували та засвоювали об'єкти, предмети, явища та знання, що пов'язані з фізичним розвитком і оздоровленням їхніх майбутніх вихованців — учнів загальноосвітніх шкіл.

Метод проектів ми вважали ефективною системою навчання, за якою студенти набувають знань, умінь і навичок у процесі планування й виконання поступово ускладнених практичних завдань-проектів, пов'язаних із фізкультурою та туристичною діяльністю.

Проектування студенти здійснювали за такими темами: «проведення туристських походів»; «організація туристського походу (екскурсії)»; «проведення заходів спортивно-оздоровчого туризму»; «система практичних завдань і дій під час підготовки до туристичного походу (проведення походу)» тощо.

Під час організації активної педагогічної практики студенти також могли проводити експериментальні зрізи щодо вирішення деяких суперечностей: між обсягом фізичного і психічного навантаження на учнів під час походу та їхніми віковими можливостями; між станом здоров'я учнів і довжиною маршруту тощо.

У ході розробки моделі професійної підготовки фахівців із спортивно-оздоровчого туризму ми передбачали, що включення студентів у дослідно-експериментальну роботу буде сприяти формуванню в них мотивації до туристичної діяльності; оздоровленню учнів, із якими вони будуть працювати; піднесенню рівня теоретичної та практичної підготовки майбутніх фахівців, їхньому інтелектуальному розвитку.

Однією із ефективних форм роботи щодо підготовки студентів до професійної діяльності

з фізичного виховання учнів і організації спортивно-оздоровчого туризму є проходження ними практики. Прогнозуючи її в нашій моделі, ми розуміли, що успіх практики залежить від виконання цілої низки умов: 1) попередня підготовка до неї — це визначення мети та видів діяльності; 2) призначення керівників практики для кожного студента, або одного керівника для декількох студентів; 3) складання звіту про результати практики після її закінчення; 4) здійснення стабільної співпраці університету (факультету) з загальноосвітніми школами, туристськими клубами, інакше практика може перетворитися на можливість одержання вищезазначеними закладами дешевої робочої сили.

Практика здійснювалася у двох різновидах — як «активна, діюча підготовка» та «практика професійного розвитку».

Основною метою «активної діючої практики» було застосування теоретичних знань у діяльності та навчанні на певній функціональній ділянці школи (у фізичному вихованні учнів або в організації спортивно-оздоровчого туризму). Під час цієї практики студент набуває нових умінь та навичок і підвищує свій організаторський потенціал.

Цілі другого виду практики «професійний розвиток» передбачали:

- 1) ознайомлення з професійною технологією;
- 2) розвиток загального уявлення студентів про школу та зміст її роботи щодо організації з дітьми різних форм фізичного виховання, у тому числі й спортивно-оздоровчого туризму.

Головним результатом обох видів практики передбачалось формування професійної компетентності майбутніх фахівців у сфері фізичного виховання підрастаючого покоління та професійної компетенції в організації спортивно-оздоровчого туризму як цінного засобу формування, збереження, зміцнення та відновлення здоров'я учнів.

Окрім того, практика розвиває професійну зрілість майбутніх фахівців, їхні здібності до адаптації в різних професійних умовах і обставинах.

Висновки. Отже, ми дійшли висновку, що від вибору методів навчання, їхнього оновлення залежить удосконалення освітнього процесу. Його оптимізація забезпечується не тільки оновленими теоретичними методами, але й практичними (дослідами, практичними вправами тощо).

Література

1. *Лернер И.Я.* Дидактические основы методов обучения. — М.: Знание, 1994. — С. 141.
2. *Савченко О.Я.* Дидактика початкової школи. — К.: Генеза, 2002. — С. 359.